

ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЮРИДИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Як відомо, термінологічні словосполучення – різноманітні й неоднорідні. Деякі з них тяжіють до групи вільних словосполучень, тоді як інші схожі на фразеологічні одиниці і, отже, мають семантичну цілісність, наприклад: *Caesar is wife* – людина поза підозрою, *the unwritten law* – неписаний закон, *the Home Office* – Міністерство внутрішніх справ, *common law damages* – порушення загального права, *old offender* – рецидивіст тощо. *Section 170(4) provides for existing laws as part of the written and unwritten laws of Sierra Leone.* – Пункт 4 розділу 170 передбачає, що чинні закони є частиною писаних і неписаних законів Сьєрра-Леоне.

У лінгвістиці існує багато різних класифікацій фразеологічних одиниць. У своїй роботі будемо дотримуватися класифікації, яка пропонує структурно-семантичний поділ фразеологізмів за трьома типами: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполуки.

1. Фразеологічні зрощення або ідіоми – немотивовані одиниці, які виступають як еквіваленти слів: *to go between* – бути посередником, *a quiet wedding* – негучне весілля, *to be dead with cold* – промерзнути до кісток. *I am to go between two rival factions, the Paqu and the Navot.* – Баджорський уряд доручив мені бути посередником у вирішенні розбіжностей між двома сторонами, Паку і Навот.

2. Фразеологічні єдності – мотивовані одиниці з єдиним цілісним значенням, яке виникає із злиття значень лексичних компонентів: *horn of plenty* – повна чаша, *to rise to the occasion* – бути на висоті, *to do somebody proud* – надавати честь комусь. *The United Nations must rise to the occasion in order to fulfil the expectations of the peoples who founded it.* – Організація Об'єднаних Націй повинна бути на висоті, для того щоб виправдати очікування народів, які її створили.

3. Фразеологічні сполучення – звороти, в яких в одного з компонентів фразеологічно пов'язане значення, яке виявляється лише у зв'язку з чітко визначеним колом понять та їх мовних значень: *get cold feet* – набиратися страху, *zlyakatsya*, *collapse with laughter* – давитися зі сміху. *Got cold feet as it got toward the sticking point.* – Злякалася, коли дійшло до справи.

Відомо, що до трьох типів фразеологічних одиниць додають ще один – фразеологічні вирази: *To share one's last shirt with somebody* – поділитися останньою сорочкою. *If you run after two hares, you will catch neither* – якщо

поженешися за двома зайцями, жодного не снімаєш. *This isn't the most hospitable environment to share one's last shirt with somebody's dreams.* – У нас тут не дуже гостинна атмосфера, щоб ділитися потаємними бажаннями (останньою сорочкою).

Фразеологізми можуть бути суто англійськими та запозиченими. До перших належать: *to bite off more than one can chew*, що може бути перекладене як «узяти до рота більше, ніж можеш проковтнути» (дослівний переклад), або *узятися за справу, яка тобі не під силу*; або ж *горішок не по зубах*.

Упродовж століть в Англії читали та цитували Біблію. Не тільки окремі слова, але й цілі ідіоматичні вирази ввійшли до англійської мови з її сторінок: *at the eleventh hour* – в останню хвилину; *can the leopard change his spots?* – хіба може леопард змінити свої плями? Такий вираз використовується у випадку, коли людина не бажає змінюватись на краще або не дотримується правил поведінки, прийнятих цим суспільством. Тоді потрібно перекладати так: *горбуна могила виправить*. Фразеологічний зворот *cast pearls before swine* перекладається як *не розсипайте перл своїх перед свинями*. Значення цього фразеологізму таке: *не розкривати свої духовні цінності перед людьми, які цього не варті*.

Більшість фразеологічних одиниць у юридичних текстах позначають ті ж самі поняття, які можна передати загальноживаними словами та описовими конструкціями. Проте фразеологізми суттєво відрізняються від синонімічних слів і словосполучень смисловими нюансами, емоційністю та експресивністю. На підтвердження цієї думки наведемо такі приклади: *to be in the red* – *бути в боргах*; *in the black and white* – *чорним по білому*; *to appear out of the blue* – *з'явитись знезапчека, «ні з того ні з сього» тощо*. *I'll put my part of the bargain in black and white if you'll put yours.* – *Ми можемо оформити нашу угоду на папері – ви напишете свої зобов'язання, а я свої, чорним по білому*.

Поєднання у фразеологізмах номінативних та емоційно-оцінних елементів дає змогу комунікантам, зокрема, правникам, використовувати у виступах фразеологізми не лише для передавання логічного змісту думки, а й для вираження емоційного ставлення до розгляду відповідної судової справи.

Наголосимо, що наявність у виступах ідіом не свідчить про надлишок мовних засобів, оскільки відмінність ідіом від слів найповніше виражена в їхньому експресивному потенціалі. Фразеологізми заповнюють лакуни в лексичній системі мови, яка не може повністю забезпечити номінування нових понять реальності. Наведені нижче приклади підтверджують сказане: *to catch smb. red-handed* – *to catch smb. during his or her committing a crime* – *зловити нагарячому*; *straw bond* – *ненадійна порука (солом'яна порука)*, *to throw the book at smb* – *винести вирок про максимальний термін ув'язнення*.

They can't act until they catch him red-handed. – Вони нічого не можуть зробити доти, доки не зловлять його на місці злочину.

Існує значна кількість фразеологізмів у підмові права, які використовують у виступах юристів. Наприклад, у юридичній термінології є фразеологізми, які вживають, відповідно, у розгляді судової справи. Наприклад, *to jail to appear to court* – ухилитися від появи в суді, *grand of bail* – клопотання про взяття на поруки, *criminal records* – судимість, *to try on the case* – судити тощо. Отже, під час слухання судової справи учасники процесу вживають певні фразеологізми, скажімо: *in due course of law* – належна, відповідна правова процедура, *first offender* – осуджений вперше, *old offender* – рецидивіст та інші, які відіграють суттєву роль, впливаючи на опонента та присутніх на судовому процесі. Вагому роль у суді відіграють також виступи адвокатів, насичені фразеологізмами. Часто від того, як правник спланує свій виступ, залежить кінцевий результат справи, що інколи важить більше, ніж докази та свідчення очевидців. Наприклад: *to give proof by* – довести, *пред'явити докази*, *to meet conditions* – задовольнити згідно з умовами, *to be recommended for mercy* – заслуговувати на поблажливості тощо.

Як відомо, спосіб перекладу фразеологізмів залежить від співвідношення між одиницями вихідної мови та мови перекладу. У сучасній лінгвістиці виділяється три типи таких відношень: повна відповідність фразеологічної одиниці в мові перекладу (переклад здійснюється за допомогою вже закріпленого за ним еквівалента); неповні еквіваленти, або аналоги (неповні еквіваленти, володіючи подібним значенням, у той же час мають відмінності у внутрішній структурі, а також можуть не збігатися за деякими іншими критеріями (інша синтаксична побудова, сполучуваність)); фразеологічна одиниця не має в мові перекладу ні аналогів, ні еквівалентів (для їх перекладу використовуються так звані нефразеологічні способи, які являють собою переклад фразеологічної одиниці за допомогою лексичних засобів). Таким чином, *the unwritten law* – неписаний закон, *common law damages* – порушення загального права ми перекладаємо за допомогою закріпленого еквівалента. Неповними еквівалентами перекладаються *the Home Office* – Міністерство внутрішніх справ, *old offender* – рецидивіст, *Caesar is wife* – людина поза підозрою.

Для досягнення максимальної адекватності при перекладі фразеологізмів з англійської на українську мову перекладач повинен вміти скористатися різними «видами перекладу»:

1. Еквівалент, тобто наявний в українській мові адекватний фразеологічний зворот, що збігається з англійським за змістом і за образною основою.

2. Аналог, тобто такий український стійкий зворот, який за значенням адекватний англійському, але образно повністю або частково відрізняється від нього.

3. Описовий переклад – передавання змісту англійського звороту вільним словосполученням. Він застосовується тоді, коли в українській мові відсутні еквіваленти та аналоги.

4. Антонімічний переклад – передавання негативного значення за допомогою стверджувальної конструкції або навпаки.

5. Калькування – застосовується в тих випадках, коли перекладач хоче виділити образну основу фразеологізму або коли англійський зворот не може бути перекладений за допомогою інших видів перекладу.

6. Комбінований переклад. У тих випадках, коли український аналог не повністю передає значення англійського фразеологізму або ж має інший специфічний колорит місця і часу, дається калькований переклад, а потім йде описовий переклад та український аналог для порівняння.

При перекладі фразеологізму треба передати його зміст і відтворити його образність, знайшовши аналогічний вираз в українській мові і не втративши при цьому стилістичну функцію фразеологізму. За відсутності в українській мові ідентичного образу потрібно вдаватися до пошуку «приблизного відповідника», потрібно підбирати вислови та мовні кліше, які відповідають саме менталітету та культурі мови перекладу. Наприклад, такі образні фразеологічні одиниці в англійській мові, які повністю відповідають за змістом якому-небудь українському фразеологізму і які базуються на одному з ним образі перекладаються за допомогою еквівалентів (інтернаціональні вирази, які мають біблійно-міфологічний чи літературний характер): *An old dog will learn no new tricks.* – *Старого пса новим фокусам не навчиш*.

Кількість образних фразеологічних одиниць, які збігаються за змістом та образністю в англійській та рідній мовах, порівняно невелика. Значно частіше перекладачеві треба використовувати український фразеологізм, аналогічний за змістом англійському, але який базується на іншому образі, як наприклад: *Accidents will happen in the best regulated families.* – *Нещастя буває і в хороших сім'ях*. *The leopard cannot change his spots.* – *Кривого дерева не виправиш*. *Щербатого горщика ніколи не поправиш*.

Використання відповідного аналога забезпечує такий же адекватний переклад англійського фразеологізму, як і у випадку існування фразеологічного еквівалента.

Іноді перекладач, намагаючись зберегти образність оригіналу при перекладі фразеологізму, який немає ні еквівалента, ні аналога в рідній мові, вдається до дослівного передавання образу в іноземній фразеології. Такий спосіб може бути застосований у тому випадку, якщо в результаті

калькування отримаємо вираз, образність якого легко сприймається українським читачем та не створює враження непридатності загальноприйнятим нормам української мови. Іноді при дослівному перекладі англійського фразеологізму використовують вставні слова: як говорять, як кажуть; ніби підкреслюючи цим, що іноземна фраза наведена дослівно: *It is said that one swallow does not make a summer.* – Як говорять, «одна ластівка не робить літа». Дослівний переклад не є фразеологічним перекладом, оскільки він не використовує готові фразеологічні одиниці, які є в мові перекладу, а кожного разу створює новий образний зворот, чужий рідній мові, хоча і зрозумілий.

Контекстуальні заміни при перекладі полягають в тому, що перекладач намагається знайти таку українську фразеологічну одиницю, яка хоча й не відповідає за значенням англійському фразеологізму, але з достатньою точністю передає його зміст у даному конкретному контексті: *You can take a horse to the water, but you cannot make him drink.* – Силою не будеш милою. Силою колодязь копати – води не пити.

Окрім проблеми розрізнення фразеологізму, перекладач зустрічається з національно-культурними відмінностями між подібними за змістом фразеологічними одиницями в двох різних мовах. Збігаючись за змістом, фразеологічні одиниці можуть мати різне стилістичне забарвлення, різну образну основу, різну емотивну функцію. У деяких випадках використання фразеологізму у вихідному тексті будується на використанні можливостей національно-культурного колориту.

Маючи справу з фразеологічними одиницями при перекладі, перекладач повинен не тільки знати обидві мови, але й вміти аналізувати стилістичні та культурно-історичні аспекти вихідного тексту порівняно з можливостями мови, яка перекладається. При відсутності безпосередніх відповідників вихідний фразеологізм можна перекласти шляхом пошуку аналогічної фразеологічної одиниці, яка має спільне значення з вихідним. При цьому слід пам'ятати про те, що часто схожі за значенням, але різні за формою фразеологічні одиниці в різних мовах мають різне емоційно-асоціативне забарвлення і не завжди взаємозамінні. Практично єдиним способом повідомити отримувача тексту, який перекладається, про наявність у вихідному тексті фразеологізму є перекладацький коментар.

Отже, переклад фразеологізмів – заняття дуже важке. Цей процес є творчим і потребує вміння відшукати необхідні порівняння і вирази для збереження смислового навантаження тексту перекладу. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мови, зрозуміти жарт, гру слів, а іноді сенс всього висловлювання.